

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

07-01-18М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань з дисципліни
«Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»
денної та заочної форм навчання

Частина 1.

Господарські рішення в підприємницькій діяльності

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості ННІЕМ
Протокол № 10 від 17.06.2025 р.

Методичні вказівки до виконання практичних завдань з дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» денної та заочної форм навчання. Частина 1. Господарські рішення в підприємницькій діяльності [Електронне видання] / Костриченко В. М., Красовська Ю.В., Ковшун Н.Е. – Рівне : НУВГП, 2025. – 49 с.

Укладачі:

Костриченко В. М., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу;

Красовська Ю. В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу;

Ковшун Н.Е., д.е.н., професор кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Відповідальний за випуск: Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Керівник групи забезпечення ОПП: Стахів О. А., к.е.н, доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Попередня версія методичних вказівок: 06-01-211

© В. М. Костриченко,
Ю. В. Красовська,
Н. Е. Ковшун, 2025
© НУВГП, 2025

ЗМІСТ

Вступ	4
Практичне заняття № 1. Господарська діяльність підприємства	6
<i>Питання для контролю знань</i>	6
<i>Методичні поради щодо оцінювання основних результатів діяльності підприємства</i>	6
Практичне заняття № 2. Господарські рішення у підприємницькій діяльності	8
<i>Питання для контролю знань</i>	8
<i>Методичні поради для розв'язування задач</i>	9
<i>Задачі для розв'язування</i>	11
Практичне заняття № 3. Теоретико-методичні основи прийняття господарських рішень	13
<i>Питання для контролю знань</i>	13
<i>Методичні поради для розв'язування задач</i>	14
<i>Задачі для розв'язування</i>	18
Практичне заняття № 4. Планування і прогнозування господарських рішень	20
<i>Питання для контролю знань</i>	20
<i>Методичні поради для розв'язування задач</i>	20
<i>Задачі для розв'язування</i>	22
Практичне заняття № 5. Економічне обґрунтування рішень, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства	25
<i>Питання для контролю знань</i>	25
<i>Методичні поради для розв'язування задач</i>	26
<i>Задачі для розв'язування</i>	34
Практичне заняття № 6. Аналіз господарських рішень та оцінювання їхнього впливу на ефективність діяльності підприємств	38
<i>Питання для контролю знань</i>	39
<i>Методичні поради для розв'язування задач</i>	39
<i>Задачі для розв'язування</i>	41
Рекомендована література та інформаційні ресурси	44
Додаток А	47

ВСТУП

«Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» є обов'язковим освітнім компонентом підготовки бакалавра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності і орієнтований на набуття здобувачами вищої освіти комплексних теоретичних знань та практичних навичок щодо розробки та прийняття обґрунтованих господарських рішень в умовах невизначеності та ризику.

Метою вивчення дисципліни є сприяння формуванню у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей щодо технології прийняття рішень та основ сучасної економічної ризикології, забезпечення практичних навичок щодо обґрунтування господарських рішень з різним ступенем невизначеності та ризику.

Завдання дисципліни:

- засвоєння основних понять та категорій обґрунтування господарських рішень і оцінювання підприємницьких ризиків;
- оволодіння технологію обґрунтування господарських рішень;
- оволодіння навичками реалізовувати етапи системного алгоритму обґрунтування господарських рішень;
- застосування сучасних наукових методів і моделей прийняття господарських рішень на основі системи показників їхнього економічного обґрунтування;
- ознайомлення з основними принципами й підходами до обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;
- набуття навичок застосування практичного інструментарію покращення якості та підвищення ефективності господарських рішень в умовах багатокритеріальності, невизначеності та ризику;
- оволодіння методичними основами якісного та кількісного аналізу підприємницьких ризиків;
- отримання необхідних знань щодо ризик-менеджменту та напрямів регулювання підприємницьких ризиків;
- оволодіння інструментами зменшення та оптимізації підприємницьких ризиків.

Результатом вивчення дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» є набір загальних та спеціальних (професійних) компетенцій, який включає в себе знання, вміння, навички, які має продемонструвати здобувач: **ІК.** Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та проблеми у сферах підприємницької, торговельної та біржової діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів організації і

функціонування підприємницьких, торговельних, біржових структур і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. **СК 2.** Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур. **СК 3.** Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин. **СК 7.** Здатність визначати і виконувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

В представлений розробці містяться методичні поради щодо розв'язування задач, що охоплюють теми змістового модуля «Господарські рішення в підприємницькій діяльності».

В методичних вказівках за кожною темою практичного заняття наведено основні питання та ключові терміни, запропоновано методичні поради для розв'язування задач, наведений перелік рекомендованої літератури для підготовки до занять, запропоновані задачі для розв'язування в аудиторії та самостійно.

Програмними результатами вивчення навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» є такі: **РН 2.** Застосовувати набуті знання для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій в підприємницькій, торговельній та біржовій діяльності. **РН 12.** Володіти методами та інструментарієм для обґрунтування управлінських рішень щодо створення й функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур. **РН 13.** Використовувати знання форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин для забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур. **РН 17.** Вміти вирішувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур і розв'язувати проблеми у кризових ситуаціях з урахуванням зовнішніх і внутрішніх впливів.

Оголошення стосовно дедлайнів здачі практичних завдань оприлюднюються на сторінці даної дисципліни на платформі MOODLE: URL: <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=1428>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Господарська діяльність підприємства

Мета: оволодіння методикою економічної оцінки результатів господарської діяльності підприємства

Питання для контролю знань

1. Якою є основна мета діяльності підприємства?
2. Назвати основні складові механізму функціонування підприємства.
3. Що розуміють під маркетинговою діяльністю підприємства?
4. Що розуміють під інноваційною діяльністю підприємства?
5. В чому сутність виробничої діяльності підприємства?
6. Які є основні напрямки комерційно-збутової діяльності підприємства?
7. В чому сутність економічної діяльності підприємства?
8. Що розуміють під соціальною діяльністю підприємства?
9. Навести основні види діяльності на підприємстві.
10. Дати визначення поняття підприємництва і підприємство.
11. Які абсолютні показники використовують для характеристики діяльності підприємства?
12. Назвати основні відносні показники, які використовують для характеристики діяльності підприємства.
13. Що визначає поняття стійкість і яка його роль для розвитку підприємства?
14. Які є два види стійкості?
15. В чому різниця між стійкістю, надійністю та стабільністю?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 11, 21, 26, 32

Методичні поради щодо оцінювання основних результатів діяльності підприємства

Ознайомлення з діяльністю підприємства починається з аналізу основних техніко-економічних показників, які дозволяють зробити висновки про рівень забезпеченості підприємства основними ресурсами виробництва, а також про ефективність їх використання.

Інформація, необхідна для такого аналізу, міститься в звітності підприємства. Залежно від виду економічної діяльності підприємства необхідно ознайомитися з такими формами звітності за 3-4 роки:

- баланс підприємства, ф. № 1;
- звіт про фінансові результати, ф. № 2;
- звіт про рух грошових коштів, ф. № 3;
- звіт про власний капітал, ф. № 4;
- примітки до фінансової звітності, ф. № 5;
- звіт про фінансові результати, дебіторську та кредиторську заборгованість, ф. № 1-Б;
- звіт із праці, ф. № 1-ПВ;
- звіт про середньооблікову чисельність промислово-виробничого персоналу та фонд оплати праці, ф. № 2-ПВ;
- звіт про використання робочого часу, ф. № 3-ПВ;
- чисельність окремих категорій працівників і підготовка кадрів, ф. № 6-ПВ;
- звіт про витрати на виробництво продукції, робіт, послуг, ф. № 5-С;
- звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (знос), ф. № 11-ОФ;
- наявність парку обчислювальної техніки, ф. № 2-ІНФ;
- звіт про залишки та витрати матеріалів, ф. № 3-МТП;
- звіт підприємства про продукцію, ф. № 1-П (місячна, квартальна, річна). Для підприємств лісозаготівельної галузі ф. № 1-П (ліс), м'ясної промисловості ф. № 1-П (м'ясо), молочної та маслосироробної ф. № 1-П (мол.), рибної промисловості ф. № 1-П (риба), споживчої кооперації ф. № 1-П (споживспілка), побутового обслуговування ф. № 1-П (побутпром.);
- звіт про основні показники діяльності підприємства, ф. № 1-підприємництво;
- заключний звіт про підсумки сівби під урожай, ф. № 4-сг;
- звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств, ф. № 50-сг;
- звіт про обсяги капітального будівництва, ф. № 1-КБ;
- звіт про виконання виробничого плану по лісовому господарству, ф. № 10-лг;
- звіт про рух коштів у іноземній валюті, ф. № 15-ЗЕЗ;
- звіт про товарооборот, ф. № 1-торг;
- звіт про випуск, реалізацію та обіг цінних паперів, ф. № 2-Б;
- декларація про прибуток;
- декларація про ПДВ;
- бізнес-плани, матеріали маркетингових досліджень, висновки

аудиторських перевірок, тощо;

- інша інформація (залежно від галузі підприємства).

Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства доцільно представити у таблиці. При її заповненні необхідно вказувати джерело інформації, з якого отримано кожен показник, зокрема назву форми звітності, а також номер рядка у ній. Для розрахункових показників наводити методику їх визначення.

На основі даних, наведених у таблиці, необхідно зробити висновки про використання персоналу, основних засобів, оборотного капіталу та активів підприємства, а також про динаміку рівня витрат виробництва та прибутковості діяльності.

Таблиця для аналізу основних техніко-економічних показників діяльності підприємства представлена в Додатку А.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Господарські рішення у підприємницькій діяльності

Мета: оволодіння методикою оцінювання резервів діяльності підприємства для прийняття якісного та ефективного господарського рішення

Питання для контролю знань

1. Охарактеризуйте рішення як процес, акт та результат вибору.
2. Назвіть основні елементи процесу прийняття рішень.
3. Дайте визначення поняття «господарське рішення».
4. Охарактеризуйте аспекти прояву господарського рішення.
5. Як класифікуються господарські рішення в залежності від цілей і методів розробки рішення?
6. Які існують типи рішень в залежності від методів, що використовуються при їх прийнятті?
7. Назвіть рівні рішень в залежності від творчого внеску.
8. Сформулюйте вимоги до господарського рішення.
9. Охарактеризуйте господарське рішення з точки зору оптимальності, ефективності та результативності.
10. Що таке якість господарського рішення?
11. Які показники та умови якості прийнятого господарського рішення?
12. Що таке ефективність господарського рішення?
13. Що таке ефект та його види?

14. Назвіть форми та методи оцінювання ефекту.
15. Які існують види ефективності господарського рішення?
16. Назвіть умови прийняття ефективного рішення.
17. Які є інструменти оцінки ефективності господарського рішення?
18. Які є принципи оцінки ефективності господарського рішення?
19. Охарактеризуйте основні критерії прийняття рішень.
20. Назвіть методи оцінювання ефективності прийняття господарських рішень.

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 21, 26, 28, 29, 30, 32

Методичні поради для розв'язування задач

За ринкових умов зростає роль економічного аналізу як спеціального виду економічних досліджень, спрямованих на виявлення причинно-наслідкових зв'язків в економічних процесах з метою обґрунтування оптимальних господарських рішень, пов'язаних з режимом стійкого функціонування підприємства.

Вибір прийомів аналізу здебільшого залежить від характеру зв'язків між явищами. Якщо взаємозв'язок між результативним показником та факторами, що його визначають, має функціональний характер, в аналітичній практиці використовують прийоми елімінування.

Елімінування — означає усунення, виключення впливу всіх, крім одного, факторів на величину результативного показника. Цей прийом виходить з умовного визнання того, що всі фактори змінюються незалежно один від одного: спочатку змінюється один, а всі інші залишаються без зміни; потім змінюються два; потім три і т.д. за незмінних інших. Це дає змогу визначити вплив кожного фактора на величину досліджуваного показника окремо.

В аналітичній практиці широко застосовуються такі прийоми елімінування:

1. Спосіб ланцюгових підстановок. Для ілюстрації принципового алгоритму ланцюгових підстановок як методу виявлення впливу факторів на результативний показник розглянемо показник Y , який описується формулою $Y = X_1X_2X_3$, причому базисний рівень цього показника (Y_0) і звітний рівень (Y_1) становлять

$$Y^0 = X_1^0 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0;$$

$$Y^1 = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^1$$

Далі послідовно замінюються базисні параметри, що входять у формулу, на звітні і розраховуються умовні результативні показники.

Вплив факторів на відхилення значення показника Y_1 від значення показника Y_0 визначатиметься так:

вплив фактора X_1 на зміну Y :

$$\Delta Y_{X_1} = X_1^1 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0 - X_1^0 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0;$$

вплив фактора X_2 на зміну Y :

$$\Delta Y_{X_2} = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^0 - X_1^1 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0;$$

вплив фактора X_3 на зміну Y :

$$\Delta Y_{X_3} = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^1 - X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^0;$$

$$\Delta Y = \Delta Y_{X_1} + \Delta Y_{X_2} + \Delta Y_{X_3}.$$

2. Спосіб абсолютних різниць є спрощеним варіантом способу ланцюгових підстановок. Як і останній, він використовується для розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника в тих моделях, де результативний показник представлений у вигляді добутку факторів $Y = X_1 \cdot X_2$, або в змішаних моделях типу $Y = (X_1 - X_2) \cdot X_3$. Якщо результативний показник розраховується як частка від ділення факторів або представлений залежністю факторів, то доцільно використовувати тільки спосіб ланцюгових підстановок як найуніверсальніший.

Алгоритм розрахунків за допомогою способу абсолютних різниць має такий вигляд:

$$\Delta Y_{X_1} = X_1^1 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0 - X_1^0 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0 = (X_1^1 - X_1^0) \cdot X_2^0 \cdot X_3^0;$$

$$\Delta Y_{X_2} = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^0 - X_1^1 \cdot X_2^0 \cdot X_3^0 = X_1^1 \cdot (X_2^1 - X_2^0) \cdot X_3^0;$$

$$\Delta Y_{X_3} = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^1 - X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot X_3^0 = X_1^1 \cdot X_2^1 \cdot (X_3^1 - X_3^0).$$

3. Спосіб відносних різниць. Використовується для вимірювання впливу факторів на результативний показник тільки в таких моделях, де результативний показник представлений у вигляді добутку факторів (типу $Y = X_1 X_2$) та в комбінованих моделях типу $Y = (X_1 - X_2) X_3$. Він значно простіший за спосіб ланцюгових підстановок, що за певних умов робить його досить ефективним. Цей спосіб відрізняється від попередніх тим, що розрахунки впливу факторів на досліджуваний показник проводяться виходячи з відносних показників їх зміни, що виражені у відсотках або коефіцієнтах.

4. Індексний спосіб застосовують для вивчення економічних явищ, які формуються під впливом кількох факторів, кожен з яких

схильний до динамічних змін. Класичним прикладом такого об'єкта аналізу є обсяг реалізації (продажу) товарів, який формується під впливом певного фізичного обсягу товарів і цін на них.

Індексний метод аналізу дає змогу розв'язати ці задачі за допомогою побудови агрегатних індексів. Агрегатні індекси — це загальні індекси (котрі характеризують явища, що визначаються сукупністю безпосередньо непорівнянних елементів), що в них з метою елімінування впливу окремих елементів (факторів) на індекс відбувається фіксування інших елементів на незмінному (базовому або звітному) рівні. Форми агрегатних індексів для загального індексу обсягу реалізації продукції мають такий вигляд:

а) агрегатний індекс фізичного обсягу реалізації продукції

$$I_{OI} = \frac{\sum q_1 p_0}{q_0 p_0},$$

б) агрегатний індекс цін на продукцію підприємств

$$I_O = \frac{\sum q_1 p_1}{q_1 p_0}.$$

У загальній теорії статистики використовується таке правило побудови агрегатних індексів: якісні (інтенсивні) елементи (фактори), котрі входять у формулу, фіксуються на рівні базового періоду, кількісні елементи — на рівні звітного. Різниця між чисельником і знаменником агрегатного індексу показує, який вплив на загальний результат справили той чи інший конкретний фактор.

Задачі для розв'язування

Задача 1

За даними таблиці обґрунтувати вплив факторів розвитку та використання матеріально-технічної бази торговельного підприємства на обсяг товарообороту.

Показники	I квартал	II квартал
1. Роздрібний товарооборот, тис. грн	353001,1	560001,3
2. Торговельна площа, м ²	20001,5	20001
3. Товарооборот на м ² торговельної площі, тис. грн/м ²		

Зробити необхідні висновки за результатами розрахунків.

Задача 2

Обґрунтувати вплив рівня витрат матеріальних ресурсів та матеріаломісткості продукції на обсяг випуску у звітному періоді в порівнянні з планом, використовуючи метод відносних різниць.

Показники	План	Факт
Обсяг випуску товарної продукції, тис. грн.	520	525
Матеріаломісткість продукції, грн./грн.	0,346	0,362

Виявити резерви зростання обсягу випуску продукції.

Задача 3

За даними таблиці обґрунтувати вплив факторів трудового потенціалу підприємства на обсяг товарообороту.

Показники	I квартал	II квартал
1. Середньооблікова чисельність, осіб	1002	1022
2. Продуктивність праці, тис. грн/особу	8,6	9,1

Задача 4

Обґрунтувати вплив основних факторів на прибуток від реалізації товарної продукції, використовуючи спосіб абсолютних різниць, за наведеними даними.

Показник	Базовий рік	Звітний рік
Виручка від реалізації продукції, грн.	628320	849908
Кількість реалізованої продукції, штук	9520	8018
Ціна одиниці продукції, грн.		
Собівартість одиниці продукції, грн.	36	64
Прибуток на одиницю продукції, грн.		
Прибуток від реалізації товарної продукції, грн.		

Виявити резерви зростання прибутку від реалізації товарної продукції.

Задача 5

За даними таблиці обґрунтувати вплив зміни факторів на обсяг товарообороту.

Показники	I період	II період
1. Кількість робочих місць	27	28
2. Кількість робочих днів	293	302
3. Тривалість робочого дня, годин	8,0	7,5
4. Товарооборот на 1 робоче місце за 1 годину роботи, грн	102	103,9

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Теоретико-методичні основи прийняття господарських рішень

Мета: оволодіння методикою калькулювання витрат підприємства для прийняття якісного та ефективного господарського рішення

Питання для контролю знань

1. Що таке «проблема»?
2. Охарактеризуйте типи проблем.
3. Розкрийте сутність процесу прийняття рішень.
4. Назвіть етапи процесу прийняття рішень з позицій класичного підходу.
5. Назвіть етапи процесу прийняття рішень згідно з принципом обмеженої раціональності.
6. Які фактори впливають на процес прийняття рішення?
7. В чому полягає особливість системного підходу до процесу прийняття рішень?
8. Яка мета системного аналізу?
9. Назвіть ознаки системного аналізу.
10. Як може використовуватися математичне моделювання при вивченні проблем?
11. Охарактеризуйте методи розробки господарських рішень.
12. Охарактеризуйте основні види евристичних методів.
13. Охарактеризуйте основні методи прогнозування.

14. Які традиційні методи економічного аналізу?
15. Охарактеризуйте ділові ігри як один із методів прийняття господарських рішень.
16. Назвіть елементи процесу прийняття рішень.
17. Назвіть етапи та процедури процесу прийняття рішень.
18. Які основні вимоги до реалізації прийнятого рішення?
19. Охарактеризуйте стилі прийняття рішень.
20. В чому сутність оптимізації та оптимального рішення?
21. В чому сутність технології прийняття господарських рішень та її елементів?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 13, 21, 26, 28, 29, 30, 32

Методичні поради для розв'язування задач

Розрахунок витрат за окремими статтями калькуляції проводиться наступним чином: всі прямі витрати, які безпосередньо пов'язані з процесом виготовлення продукції, включаються до собівартості одиниці продукції за нормами або згідно з даними прямого обліку, а непрямі витрати спочатку визначаються в цілому по підприємству, цеху, а інколи по виробничій дільниці шляхом розробки відповідних кошторисів (кошторис витрат на використання та утримання обладнання; кошторис загальновиробничих витрат тощо), а потім одержані суми розподіляються на собівартість конкретних видів продукції пропорційно прийнятій базі розподілу.

Розрахунок окремих статей калькуляції ведеться в такій послідовності:

1. Сировина і матеріали.

Витрати за статтею калькуляції сировина та матеріали включаються до собівартості продукції наступним чином:

а) встановлюються норми витрат кожного виду затрат на одиницю продукції;

б) у відповідності з встановленими нормами витрат, цінами придбання матеріалів та величиною транспортно-заготівельних витрат розраховуються кошторисні ставки на одиницю продукції за формулою

$$B_{CMi} = H_{Bi} \cdot (C_{np_i} - ПДВ_i) \cdot K_{ТЗВ},$$

де H_B – норма витрат матеріалу (кг/шт.); C_{np} – ціна придбання матеріалу (грн./кг); $K_{ТЗВ}$ – коефіцієнт транспортно-заготівельних

витрат.

2. Зворотні відходи.

Вартість зворотних відходів визначається за формулою

$$B_{3Bi} = (H_{Bi} - M_{q_i}) \cdot C_{3Bi},$$

де M_{q_i} – чиста маса деталі (кг), C_{3Bi} – ціна зворотних відходів без ПДВ (грн./кг).

3. Всього матеріальних витрат.

Дана стаття розраховується як різниця між вартістю сировини і матеріалів і вартістю зворотних відходів

$$B_{M3i} = B_{CMi} - B_{3Bi}.$$

4. Основна заробітна плата.

Розрахунок основної заробітної плати ведеться за формулою

$$ЗП_{оснi} = \sum_{j=1}^n \frac{t_{нчij}}{60} \cdot \varphi_{m1} \cdot K_{Tij},$$

де n – число операцій технологічного процесу; $t_{i \neq ij}$ – штучна норма часу на j -операцію з виготовлення i -ї деталі (хв./шт.); φ_{m1} – годинна тарифна ставка 1-го розряду (грн./шт.); K_{Tij} – тарифний коефіцієнт по j -й операції з виготовлення i -ї деталі.

Годинна тарифна ставка розраховується за формулою

$$\varphi_{m1} = \frac{ЗП_{гVmin}}{N_{po} \cdot t_{3M}},$$

де $K_{гV}$ – коефіцієнт генеральної угоди; N_{po} – середня кількість робочих днів у місяці; t_{3M} – тривалість зміни.

5. Додаткова заробітна плата.

Розрахунок виконується за формулою

$$ЗП_{додi} = \%ЗП_{додi} \cdot ЗП_{оснi},$$

де $\%ЗП_{додi}$ – розмір додаткової заробітної плати.

6. Відрахування на соціальне страхування визначаються за формулою

$$B_{CCi} = \%B_{CCi} \cdot (ЗП_{оснi} + ЗП_{додi}),$$

де $\%B_{CCi}$ – розмір єдиного внеску на соціальне страхування.

7. Витрати на утримання та експлуатацію обладнання.

Ці витрати розподіляються між різними видами продукції пропорційно основній заробітній платі основних виробничих робітників в такому порядку:

а) спочатку визначається фонд основної заробітної плати основних виробничих робітників за формулою

$$\Phi ЗП_{ОСН\over OBP} = \sum_{s=1}^n ЗП_{ОСН_i} \cdot P_{B_i} = ЗП_{ОСН_A} \cdot P_{B_A} + ЗП_{ОСН_B} \cdot P_{B_B} + ЗП_{ОСН_B} \cdot P_{B_B},$$

де P_{B_i} – річний випуск i -виробу; n – кількість найменувань продукції, яка випускається;

б) визначається величина витрат на утримання і експлуатацію обладнання, що припадають на 1 грн. основної заробітної плати основних виробничих робітників за формулою

$$K_{BVEO} = \frac{\sum BVEO \cdot 100}{\Phi ЗП_{ОСН\over OBP}},$$

в) розмір витрат на утримання та експлуатацію обладнання і-о виробу визначається наступним чином

$$BVEO_i = \frac{K_{BVEO}}{100} \cdot ЗП_{ОСН_i}.$$

8. Загальновиробничі витрати.

Загальновиробничі витрати розподіляються між різними видами продукції пропорційно сумі основної заробітної плати основних виробничих робітників і витрат на утримання і експлуатацію обладнання наступним чином:

а) визначається величина загальновиробничих витрат, що припадають на 1 грн. суми основної заробітної плати основних виробничих робітників і витрат на утримання та експлуатацію обладнання за формулою

$$K_{ЗВВ} = \frac{\sum ЗВВ \cdot 100}{\Phi ЗП_{ОСН} + \sum BVEO\over OBP},$$

б) розраховується розмір загальновиробничих витрат, що припадають на i -й виріб наступним чином

$$ЗВВ_i = \frac{K_{ЗВВ}}{100} \cdot (ЗП_{ОСН_i} + BVEO_i).$$

9. Інші виробничі витрати.

Ці витрати звичайно розподіляються між різними видами продукції пропорційно виробничій собівартості наступним чином

$$IBB_i = \frac{\%IBB \cdot \sum (см.3 \div 8)_i}{100 - \%IBB},$$

де $\%IBB$ – розмір інших виробничих витрат.

10. Виробнича собівартість.

Виробнича собівартість розраховується як сума статей з 3-ї по 8-

у

$$BC_{B_i} = \sum (см.3 \div см.8)_i.$$

11. Адміністративні витрати.

Адміністративні витрати розподіляються між різними видами продукції пропорційно їх виробничій собівартості наступним чином:

а) розраховується виробнича собівартість річного випуску продукції за такою формулою

$$BC_{PB} = \sum_{i=1}^n BC_i \cdot P_{B_i} = BC_A \cdot PB_A + BC_B \cdot PB_B + BC_C \cdot PB_C,$$

б) визначається величина адміністративних витрат, що припадають на 1 грн. виробничої собівартості продукції

$$K_{AB} = \frac{\sum AB \cdot 100}{BC_{PB}},$$

в) розраховується розмір адміністративних витрат, що припадають на i -й виріб, наступним чином

$$AB_i = \frac{K_{AB}}{100} \cdot BC_i.$$

12. Витрати на збут.

Витрати на збут включаються до собівартості різних видів продукції безпосередньо за їх фактичною величиною, а коли це неможливо, то вони розподіляються між окремими видами продукції пропорційно сумі виробничої собівартості і адміністративних витрат наступним чином:

а) визначається величина витрат на збут, що припадає на 1 грн. суми виробничої собівартості і адміністративних витрат

$$K_{B3} = \frac{\sum B3 \cdot 100}{BC_{BPB} + \sum AB},$$

б) розраховується розмір витрат на збут, що припадають на i -й виріб, наступним чином

$$B3_i = \frac{K_{B3}}{100} \cdot (BC_i + AB_i).$$

13. Повна собівартість.

Повна собівартість розраховується як сума виробничої собівартості, адміністративних витрат і витрат на збут за формулою

$$PC_i = BC_i + AB_i + B3_i.$$

14. Прибуток.

Величина прибутку в оптовій ціні підприємства визначається згідно з заданим рівнем рентабельності виробництва наступним чином:

а) визначається сумарний прибуток за формулою

$$Пр \sum = \frac{R_{B_i} \cdot BB\Phi}{100},$$

де R_{B_i} – рентабельність i – виду виробу (%), $BB\Phi$ – вартість виробничих фондів (грн.).

б) визначається повна собівартість річного випуску продукції

$$PC_{PB} = \sum_{i=1}^n PC_i \cdot P_{B_i} = PC_A \cdot PB_A + PC_B \cdot PB_B + PC_C \cdot PB_C,$$

в) визначається величина прибутку, що припадає на 1 грн. повної собівартості продукції

$$K_{np} = \frac{Pr^{\Sigma} \cdot 100}{PC_{BP}},$$

г) розраховується прибуток, що припадає на i -й виріб

$$PP_i = \frac{K_{np}}{100} \cdot PC_i.$$

15. Оптова ціна підприємства.

Оптова ціна підприємства розраховується як сума повної собівартості продукції і прибутку

$$OC_i = PC_i + Pr_i.$$

16. Податок на додану вартість (ПДВ) розраховується наступним чином

$$ПДВ_i = 0,2 \cdot OC_i,$$

де 0,2 – ставка ПДВ.

17. Продажна (відпускна) ціна визначається як сума оптової ціни підприємства і податку на додану вартість

$$C_{прод_i} = OC_i + ПДВ_i.$$

Задачі для розв'язування

Задача 1

Підприємство виготовляє певний вид продукції. Відомо, що вага заготовки – 12,5 кг, чиста маса – 8,8 кг. Ціна матеріалу за 1 тону 120 тис. грн., ціна 1 тони відходів – 7 тис. грн. Основна заробітна плата виробничих робітників становить 80 грн. Додаткова заробітна плата – 12%, цехові витрати становлять 180%, витрати на утримання та експлуатацію обладнання – 240%, загальногосподарські витрати – 140% від основної заробітної плати виробничих робітників. Розмір єдиного внеску на державне соціальне страхування – 37,5%. Обґрунтувати формування калькуляції витрат виробу. Результат надати в табличній формі.

Задача 2

На підприємстві планується налагодити виробництво виробів АП-1 і АП-2. Відомо, що для виготовлення виробів використовується сталеве лиття і бронза. Витрати матеріалів на один виріб, відповідно, 1,5 і 0,3 кг - АП-1; 2,0 кг і 0,4 кг – АП-2. Ціна матеріалів, відповідно, 10 і 80 грн./кг. Основна зарплата виробничих робітників (розцінка) на 1 виріб 155 і 160 грн відповідно. Додаткова зарплата 15% від основної. Розмір

єдиного внеску на державне соціальне страхування – 37%. Планом передбачено виготовити по 10 тисяч виробів у рік. Витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування передбачені кошторисом по цеху у сумі 3300 тис.грн., загальновиробничі витрати – 2100тис.грн. у рік.

Необхідно навести послідовність формування та обґрунтувати виробничу собівартість річного обсягу та одного виробу.

Задача 3

Завод подетальної спеціалізації випускає три вироби: А, Б, В. Обґрунтувати формування витрат за окремими статтями калькуляції та визначити відпускні ціни на всі вироби за такими вихідними даними:

№ п/п	Показники	Вироби		
		А	Б	В
1.	Річний випуск P_B , шт.	139000	250000	400000
2.	Норма витрати металу, H_{BM} кг/шт.	13,9	12,5	8
3.	Чиста маса виробу, $B_{\text{ч}}$ кг/шт.	11,1	11,0	7,0
4.	Ціна металу, C_M грн/т	4800	5200	5000
5.	Ціна відходів, $C_{\text{відх}}$ грн/т	900	900	900
6.	Розмір транспортно-заготівельних витрат, %	3,5	3,5	3,5
7.	Технічні норми часу по операціях (хв./шт.) та розряди робіт:			
	$t_{\text{нч1}}$	13,9 III	15 III	8 III
	$t_{\text{нч2}}$	12 III	13 IV	13,9 III
	$t_{\text{нч3}}$	8 IV	13,9IV	6 IV
	$t_{\text{нч4}}$	13,9IV	6 V	8 V
	$t_{\text{нч5}}$	7 V	8 VI	7 VI
8.	Додаткова заробітна плата $ЗП_{\text{дод}}$, %	25	27	23

9. Сума витрат на утримання та експлуатацію обладнання згідно з кошторисом – $(\sum BVEO) - 1390000$ грн.;

10. Сума загальновиробничих витрат згідно з кошторисом – $(\sum 3BB) - 600000$ грн.;

11. Інші виробничі витрати (IBB) – 2,5%;

12. Сума адміністративних витрат згідно з кошторисом – $(\sum AP) - 500000$ грн.;

13. Сума витрат на збут згідно з кошторисом – $(\sum B3) - 278000$ грн.;

14. Планова рентабельність виробництва ($R_{\text{вир}}$) – 13,9 %;

15. Вартість виробничих фондів ($BB\Phi$) – 13900000 грн.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Планування і прогнозування господарських рішень

Мета: оволодіння методикою складання бюджетів при плануванні діяльності підприємства

Питання для контролю знань

1. В чому суть процесу планування?
2. Які є види планів на підприємстві?
3. Дайте визначення стратегічного плану підприємства.
4. Назвіть господарські рішення щодо планування стратегічних альтернатив.
5. В чому особливості тактичного планування?
6. Назвіть господарські рішення тактичного (поточного) планування підприємства.
7. В чому полягає мета та особливості оперативного планування на підприємстві?
8. Назвіть головні завдання, що вирішуються в процесі оперативного планування.
9. Дайте визначення поняття бюджет.
10. Що таке бізнес-план?
11. Назвіть основні розділи бізнес-плану.
12. Що таке прогнозування?
13. В чому полягають мета і завдання прогнозування?
14. Назвіть ключові принципи прогнозування господарських рішень.
15. Які джерела інформації використовують для прогнозування результатів господарських рішень?
16. Назвіть методи прогнозування.
17. В чому суть та види дослідницького прогнозування?
18. Охарактеризуйте суть та види нормативного прогнозування.

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 21, 26, 28, 29, 30, 32

Методичні поради для розв'язування задач

Більшість підприємств (організацій) мають стандарти щодо

складання бюджету, які містять інструкції і схеми організаційних потоків. Слід зазначити, що при складанні бюджетів підприємств (організацій) є відмінності у деталях, проте для виробничих компаній бюджет має 9 кроків (етапів):

Крок 1. Бюджет продажів або виторгу. Прогнозований обсяг продажів, як правило, є відправним моментом бюджетування.

Крок 2. Бюджет виробництва. Виробнича програма залежить від планового обсягу реалізації та від величини запасів.

Крок 3. Бюджет основних матеріалів. Виробнича програма є основою для розрахунку потреби матеріалів у кількісному і вартісному вимірах. Як і при плануванні обсягу виробництва, потреба основних матеріалів залежить від бюджетних потреб та рівня запасів:

$$\text{Кількість придбання} = \text{Виробничі потреби} + \text{Задані залишки на кінець періоду} - \text{Залишки на початок періоду.}$$

Крок 4. Трудовий бюджет. Ці затрати залежать від виду продукції, розцінки.

Крок 5. Бюджет загальновиробничих витрат. Сума цих витрат залежить від їх складу і поведінки відносно обсягу виробництва.

Крок 6. Бюджет запасів на кінець періоду. Даний крок показує розрахунок кінцевих запасів. Ця інформація потрібна не лише для виробничого бюджету і бюджету матеріального постачання, але й для звіту про прибутки та збитки і балансу.

Крок 7. Бюджет виробничої собівартості. Тут використовується інформація, яка була зібрана у кроках 3 – 6.

Крок 8. Бюджет комерційних і адміністративних витрат. Деякі з таких витрат, наприклад, комісійні, залежать від обсягу продажів. Інші витрати беруться загальною сумою.

Крок 9. Бюджет прибутку. Він складається на основі інформації, що міститься у кроках 1,7,8. У разі, коли потрібна деталізація бюджету прибутку, то необхідно підготувати декілька додаткових розрахунків.

Усі кроки бюджетування залежать від того, як саме буде здійснено прогнозування обсягу продажів (Крок 1). Даний бюджет лежить в основі кількісного обґрунтування бізнес-плану. Проектування продажів здійснюється після аналізу і обговорення таких факторів, як: 1) обсяг продажів попереднього періоду; 2) економічні і виробничі умови; 3) залежність продажів від валового національного продукту, рівня особистих доходів, зайнятості, цін та ін.; 4) відносна прибутковість продукції; 5) дослідження ринку; 6) політика цін; 7) реклама; 8) якість продукції; 9) конкуренція; 10) сезонні коливання; 11) виробничі потужності; 12) довгострокові тенденції продажів для різних товарів.

При плануванні товарообороту торговельного підприємства може використовуватись декілька методів, основними з яких є:

- 1) метод на основі середньорічних темпів зростання;
- 2) метод на основі оцінки та прогнозування частки товарообороту підприємства у загальному товарообороті району діяльності підприємства, при якому плановий розмір товарообороту розраховується за формулою:

$$ТО_{пл} = ТО_{галузі} \cdot Ч_{пл} / 100,$$

де $ТО_{галузі}$ - плановий обсяг загального товарообороту району діяльності підприємства, тис. грн., $Ч_{пл}$ – частка підприємства у загальному товарообороті у плановому періоді, %;

- 3) метод на основі коефіцієнта еластичності до зміни грошових доходів населення району діяльності, згідно з яким розрахунок проводиться за формулою:

$$ТО_{пл3} = ТО_{п} \cdot (100 + Кел) / 100,$$

де $ТО_{п}$ – значення товарообороту підприємства в поточному періоді, тис. грн., $Кел$ - коефіцієнт еластичності товарообороту підприємства до зміни грошових доходів.

Задачі для розв'язування

Задача 1

Бюджет підприємства на I півріччя року

Місяць	I	II	III	IV	V	VI
Орп, од.	8600	17000	25000	14200	11400	10400

Запаси готової продукції плануються у розмірі 20% обсягу реалізації наступного періоду.

Станом на 01.01 залишок готової продукції склав 1800 од. Ціна реалізації одиниці виробу складає 50 грн. Для виробництва одиниці виробу витрачають 6 кг сировини, запас якої підтримується на рівні 20% виробничої потреби в наступному місяці. Ціна придбання 1 кг сировини складає 20 грн.

Скласти у розрахунку на I квартал: 1) Бюджет реалізації; 2) Бюджет виробництва; 3) Бюджет закупівлі сировини; 4) Бюджет використання сировини.

Задача 2

Скласти бюджети підприємства на наступний рік. Підприємство згідно угоди запланувало реалізувати в бюджетному періоді 120000 приладів ціною 50 грн. за одиницю (без ПДВ). Для виготовлення

приладу необхідно 8 кг сировини, ціна придбання якої складає 4 грн. Для виробництва одного приладу необхідно витратити 30 хв.; тарифна ставка робітника становить 15 грн. за годину.

Вихідні дані відображені в таблицях 1-4.

Таблиця 1 – Баланс підприємства на початок бюджетного року

Актив		Пасив	
Основні засоби:		Статутний капітал	2 375 310
- первісна вартість	2 010 000	Нерозподілений прибуток	7 320
- знос	360 000	Кредиторська заборгованість:	
- залишкова вартість	1 650 000	- за сировину	14040
Матеріали	131 250	- за комунальні послуги	5940
Готова продукція	46 305		
Каса	750		
Поточний рахунок у національній валюті	524 205		
Розрахунки з дебіторами	49 500		
Розрахунки з підзвітними особами	600		
Баланс	2 402 610		2 402 610

Таблиця 2 – Дані про запаси сировини і готової продукції на складі на 1 січня бюджетного року

Запаси	Кількість, шт.	Собівартість одиниці, грн.	Усього собівартість, грн.
1. Матеріалів	26250	5	131250
2. Готової продукції	2205	21	46305

Таблиця 3 – Заплановані загальновиробничі витрати, грн.

Стаття витрат	Постійні витрати	Змінні витрати
1. Заробітна плата і відрахування	115200	45840
2. Опалення, освітлення	31200	8520
3. Ремонт і обслуговування устаткування	28800	42000
4. Оренда	57600	-
5. Амортизація	108000	-
6. Інші витрати	10394	12520

Таблиця 4 – Заплановані невиробничі витрати, грн.

Стаття витрат	Адміністративні витрати	Витрати на збут
1. Заробітна плата і відрахування	460800	23040
2. Комісійні	-	4 % від Орп
3. Оренда	57600	7200
4. Реклама	-	10080
5. Амортизація	17280	1920
6. Комунальні послуги	11520	-
7. Відрядження	19200	5760
8. Інші витрати	3840	6720

Задача 3

За даними таблиці обґрунтувати плановий обсяг товарообороту підприємства за такими методами:

- 1) на основі середньорічних темпів зростання;
- 2) на основі оцінки та прогнозування частки товарообороту підприємства у загальному товарообороті району діяльності підприємства;
- 3) на основі коефіцієнта еластичності до зміни грошових доходів населення району діяльності.

Таблиця – Інформація для розрахунків, тис. грн.

Показники	Періоди (роки)				
	1	2	3	4	5 (поточний)
Товарооборот по підприємству	112	161	158	115	120
Загальний товарооборот району діяльності підприємства	30124	29220	30973	28928	31242
Грошові доходи населення району діяльності підприємства	52416	47629	58850	41078	62172

Очікується, що грошові доходи населення в плановому періоді будуть зростати - 1%;

Загальний товарооборот району діяльності підприємства буде зростати відповідно до збільшення грошових доходів з коефіцієнтом випередження - 0,003.

Розрахуйте середньозважений обсяг товарообороту по підприємству, якщо коректність (достовірність) кожного методу оцінена таким чином:

- 1) на основі середньорічних темпів зростання - 0,02;
- 2) на основі оцінки та прогнозування частки товарообороту підприємства у загальному товарообороті району діяльності підприємства - 0,02;
- 3) на основі коефіцієнта еластичності до зміни грошових доходів населення району діяльності підприємства - 0,96.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

**Тема: Економічне обґрунтування рішень,
пов'язаних з операційною діяльністю підприємства**

Мета: оволодіння методиками обґрунтування рішень, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства.

Питання для контролю знань

1. Охарактеризуйте систему операційних рішень.
2. В чому сутність економічного обґрунтування господарських рішень?
3. Наведіть алгоритм економічного обґрунтування операційних рішень.
4. Яким є інформаційне забезпечення планування виробництва та реалізації продукції?
5. Розкрийте сутність операційного левериджу.
6. Як формується виробнича програма підприємства?
7. Що передбачає ресурсне обґрунтування виробничої програми?
8. Як обґрунтовується раціональна межа використання ресурсу?
9. Наведіть рішення щодо комбінування в процесі виробництва взаємозамінних ресурсів.
10. Як обґрунтувати господарські рішення щодо обсягу і структури продукції на основі маржинального аналізу?
11. Як обґрунтовуються рішення з урахуванням обмежень на ресурси?
12. Назвіть етапи процесу формування цінової політики підприємства.

13. Яким є інформаційне забезпечення процесу ціноутворення на продукцію підприємства?
14. Які є методи обґрунтування цін?
15. Як обґрунтовується рівень ціни за умов активного та пасивного ціноутворення?
16. Як визначити критичний рівень ціни реалізації продукції?
17. Яким є алгоритм обґрунтування варіанта ціни на новий виріб?
18. Як оцінити стан виробничих запасів?
19. В чому суть нормування виробничих запасів?
20. Наведіть розрахунки величини виробничих запасів.
21. В чому суть оптимізації розміру виробничих запасів на підприємстві?
22. Як оцінити рівень та склад поточної дебіторської заборгованості підприємства?
23. Яким може бути вибір типу кредитної політики підприємства по відношенню до покупців продукції?
24. Як розрахувати можливу суму оборотного капіталу, яка спрямовується в дебіторську заборгованість?
25. В чому суть формування системи кредитних умов?
26. Як розрахувати економічний результат від реалізації операційного рішення?
27. Як формується кошторис витрат, пов'язаних з реалізацією операційного рішення?
28. Як оцінюється ефективність операційного рішення?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 21, 26, 28, 29, 32

Методичні поради для розв'язування задач

1. Рішення про розмір товарних запасів торговельного підприємства

Обґрунтування розміру товарного запасу ТЗ торговельного підприємства здійснюється за видами продукції, при цьому спочатку визначають такі показники: робочий запас товару в днях обороту $Trз$ (сума представницького асортиментного набору, запасу на одноденну реалізацію та запасу на прийомку та підготовку виробів до продажу), запас поточного поповнення $Tпот$ та страховий (резервний) запас $Tстр$.

Величина товарного запасу в днях обчислюється:

$$ТЗ = Т_{рз} + Т_{пот} + Т_{стр.}$$

Норма товарного запасу визначається:

$$Н_{тз} = ТЗ \cdot Д_{т},$$

де $Д_{т}$ - середньоденний товарооборот.

2. Рішення про доцільність інвестицій у техніку для заміни живої праці

Для обґрунтування рішень даного типу необхідно розраховувати річну суму витрат на 1000 грн. капітальних витрат, що спрямовується на заміну живої праці минулою, і витрат на робочу силу, яка буде вивільнена.

Перша складова включає постійні витрати (амортизацію) і змінні витрати (ремонт, паливо, енергія). Друга складова – визначається за формулою

$$B_{p.c.} = T_{г.с.} \cdot T_{p.д.} \cdot K_{p.д.} \cdot K_{с.н.}$$

$T_{г.с.}$ – тарифна годинна ставка; $T_{p.д.}$ – тривалість робочого дня, год.; $K_{p.д.}$ – кількість робочих днів за рік; $K_{с.н.}$ – коефіцієнт соціальних нарахувань.

На основі цих даних визначають «зрівноважені капітальні витрати» ($КА$), тобто капітальні витрати, за яких витрати в умовах механізації виробництва збігаються із витратами на робочу силу, що вивільняється

$$КА = \frac{B_{pc}}{П_з} \cdot 1000$$

де $П_з$ — сума постійних і змінних витрат.

Підприємство матиме економію, якщо інвестиції на заміну працівників будуть меншими за $КА$. Підприємство зазнаватиме збитків, якщо інвестиції будуть більшими за зрівноважені капітальні вкладення.

3. Рішення щодо придбання техніки чи її використання на умовах підяду

Для обґрунтування прийняття даного рішення насамперед потрібно точно визначити коло витрат на утримання техніки, а також здійснити їх розподіл на постійні і змінні.

Постійні витрати – це витрати володіння технікою, які не залежать від інтенсивності її використання. Сюди відносяться

амортизація, страхові платежі (на розсуд підприємства) і витрати на утримання приміщень, де зберігається техніка.

До змінних витрат на техніку, пов'язаних з її експлуатацією відносяться: пальне і мастила, ремонт техніки, оплата праці обслуговуючого персоналу, інші.

Сума постійних і змінних витрат дає загальні річні витрати на утримання техніки. Її величина на одиницю продукції залежить від трьох факторів: строку служби техніки, співвідношенням між постійними і змінними витратами, обсягу виконаних робіт.

Співвідношення між постійними і змінними витратами на утримання техніки є важливим економічним параметром, за допомогою якого розв'язують ряд важливих господарських проблем. Наприклад: обґрунтовують обсяг робіт, за якого досягаються беззбитковість роботи власної техніки порівняно з підрядом

$$O_p = \frac{P_e}{B_n - Z_e},$$

де O_p – обсяг робіт; P_e – постійні витрати на утримання техніки протягом року; B_n – вартість підряду техніки на одиницю продукції; Z_e – змінні витрати на утримання техніки на одиницю продукції.

Слід пам'ятати, що для виконання тієї самої роботи можуть використовуватися різні марки машин, що відрізняються за рівнем продуктивності. Як правило, більш продуктивні машини дорожчі, тому і постійні витрати більші, ніж у менш продуктивних. Це означає, що придбання дорогої техніки є доцільним при більших обсягах робіт.

4. Рішення щодо заміни старої техніки новою аналогічного зразка та вибору альтернативного варіанта

Щоб дане рішення було обґрунтованим, необхідно здійснити в динаміці аналіз співвідношення між постійними і змінними витратами на техніку.

В умовах застосування методів прискореної амортизації в перші роки експлуатації техніки супутні витрати на її утримання дещо знижуються за рахунок постійних витрат (зниження амортизації з часом). Проте, в міру старіння техніки супутні витрати починають зростати через збільшення витрат на енергію, ремонт. Це відбувається тоді, коли зниження постійних витрат не в змозі компенсувати зростання змінних витрат. Якщо в результаті такого зростання супутні витрати досягають їх початкової величини (у I рік), то це і є сигналом

для порушення питання про заміну старої техніки на нову.

Проте для прийняття рішення слід детально обґрунтувати вибір оптимального варіанту. Кожен варіант заміни потребує різних капітальних затрат і поточних витрат. Вибір на основі цих показників можливий лише тоді, коли їх привести до однієї розмірності (до одного року або до всього строку служби). Показником порівняння економічної ефективності є приведені затрати

$$ПЗ_i = C_i + KB_i \cdot E_n \text{ або } ПЗ_i = C_i \cdot T_n + KB_i$$

При обмеженій кількості варіантів можливо здійснювати вибір через коефіцієнт порівняльної економічної ефективності

$$E_{\Delta K} = \frac{C_1 - C_2}{KB_2 - KB_1} \geq E_n$$

Використання методики визначення порівняльної економічної ефективності можливе за умови виконання вимог:

I. Варіанти повинні вирішувати одну задачу, але з різними капітальними затратами і поточними витратами.

II. Якщо варіанти різняться за обсягом виробленої продукції, то їх необхідно привести до співставного виду. Перераховувати KB і C на однаковий обсяг продукції через коефіцієнт приведення

$$K_{прив} = \frac{O_6}{O_i}$$

III. Необхідно застосовувати єдину методику і єдині ціни.

IV. Варіанти не повинні відрізнятися за часом затрат і одержання ефекту.

При визначенні економічного ефекту від впровадження нової техніки необхідно забезпечувати тотожність ефектів: 1) за продуктивністю машини; 2) за строком служби машини.

Для тотожності по продуктивності використовують коефіцієнт, що враховує ріст продуктивності $a_1 = \frac{B_n}{O_6}$

Строк служби вираховується через коефіцієнт реновації та нормативний коефіцієнт ефективності ($E_n = 0,15$)

$$a_2 = \frac{P_c + E_n}{P_n + E_n}$$

Ефект від впровадження нової машини

$$E = ПЗ_c \cdot a_1 \cdot a_2 - ПЗ_n$$

5. Рішення про доцільність залучення позикового капіталу

Виробничі потреби підприємств часто зумовлюють необхідність залучення позикового капіталу, що стає складовою частиною їх авансованого капіталу. При цьому необхідно дати відповідь на питання: чи економічно доцільно залучати позиковий капітал у конкретній виробничій ситуації.

Обґрунтована відповідь базується на порівнянні норми прибутку на весь авансований капітал, що використали підприємства у процесі виробництва, і процентної ставки за кредит. Якщо друге перевищує перше, то краще використовувати власні кошти, і навпаки.

Даний критерій базується на залежності

$$P_{BK} = P_{AK} + \frac{PK}{BK} \cdot (P_{AK} - i_{PK})$$

P_{BK} , P_{AK} – рентабельність (норма прибутку) на власний та авансований капітал; PK , BK – позиковий та власний капітал підприємств, i_{PK} – процентна ставка за позиковий капітал.

З наведеної формули видно, що норма прибутку на власний капітал залежить від рентабельності авансованого капіталу ($AK = PK + BK$) та від розміру ефекту, який отримає підприємство в результаті використання позикового капіталу. Цей ефект ще називають ефектом фінансового левериджу, який визначається за формулою

$$E_{\text{фл}} = \frac{PK}{BK} \cdot (P_{AK} - i_{PK}).$$

Він складається з коефіцієнта фінансового левериджу $\frac{PK}{BK}$, що характеризує величину позикового капіталу на одиницю вартості BK , та диференціала фінансового левериджу $(P_{AK} - i_{PK})$, що вказує на різницю між нормою прибутку на авансований капітал і процентною ставкою за кредит.

Рентабельність BK зростає лише тоді, коли $(P_{AK} - i_{PK}) > 0$. І навпаки, якщо диференціал дорівнює 0, то залучення позикового капіталу не вплине на рентабельність власного капіталу.

6. Рішення про оптимізацію асортименту продукції

Для обґрунтування оптимального асортименту продукції найчастіше використовується АВС-аналіз, який реалізується в такій послідовності.

На I етапі АВС-аналізу перераховується вся реалізована продукція з товарної групи з вказівкою кількості реалізованої за період продукції.

На II етапі визначається питома вага кожної статті реалізованої продукції, а потім всі статті розділяються на три категорії: А, В і С.

До категорії А ввійде продукція з найбільшою часткою від загальної реалізації (близько 70 – 80 %), далі формується категорія В (близько 10 – 20%), частина, що залишилась, входить до категорії С і є потенційним кандидатом на те, щоб бути виключеною з асортименту продукції.

7. Економічне обґрунтування господарських рішень при використанні трудових ресурсів

7.1. Обґрунтування чисельності та складу персоналу

Обґрунтування чисельності та складу персоналу охоплює послідовні етапи робіт:

- 1) проектування трудових процесів на підприємстві;
- 2) нормування затрат праці на виконання окремих видів робіт;
- 3) планування чисельності працівників;
- 4) формування персоналу підприємства.

Проектування трудових процесів на підприємстві передбачає визначення загального обсягу робіт та його розподіл у розрізі окремих груп виконавців.

Глибина розподілу праці на підприємстві визначається його розмірами та загальним обсягом робіт. На невеликих підприємствах розподіл праці обмежений, тому виникає її суміщення.

Нормування затрат праці передбачає розробку та використання на підприємстві певної системи норм праці.

При обґрунтуванні господарських рішень щодо чисельності персоналу необхідно знати зв'язок між нормою часу і нормою виробітку.

Планування чисельності працівників полягає у встановленні їх планової кількості. Для визначення чисельності основних працівників є

три способи:

1. За трудомісткістю виробничої програми

$$Ч_{пл} = \frac{T_{сум}}{\Phi_o \cdot K_{вн}},$$

де $T_{сум}$ – сумарна трудомісткість виробничої програми, люд.-год.; Φ_o – дійсний фонд часу роботи одного середньоспискового робітника, год.; $K_{вн}$ – середній коефіцієнт виконання норми на підприємстві.

2. За нормами обслуговування

$$Ч_{пл} = \frac{n \cdot Z_m \cdot K_{сс}}{H_o},$$

де n – загальна кількість одиниць устаткування; Z_m – кількість змін роботи устаткування; H_o – норма обслуговування на одного робітника, одиниць; $K_{сс}$ – коефіцієнт спискового складу

$$K_{сс} = \frac{Ч_{яв}}{Ч_{сп}}$$

$$Ч_{пл} = n \cdot Z_m \cdot K_{сс} \cdot H_a$$

H_a – кількість основних робітників, які одночасно обслуговують один складний агрегат, чол.

3. За нормами виробітку

$$Ч_{пл} = \frac{N}{\Phi_o \cdot K_{вн} \cdot H_{вир}},$$

де N – планова кількість виробів, натуральних одиниць; $H_{вир.}$ – година норма виробітку одного робітника.

Планова чисельність допоміжних робітників ($Ч_{д.р.}$) визначається аналогічно чисельності основних робітників, якщо встановлені певні норми. Якщо ж такі норми не встановлені, то

$$Ч_{д.р.} = n_o \cdot Z_m \cdot K_{сс},$$

де n_o – кількість робочих місць допоміжних робітників.

Чисельність керівників, спеціалістів, службовців визначається на основі штатного розпису.

Формування персоналу підприємства передбачає здійснення заходів з відбору необхідних робітників на ринку праці, їх підготовці у навчальних закладах або підвищення кваліфікації.

7.2. Обґрунтування заходів, спрямованих на підвищення продуктивності праці

Основною метою управління продуктивністю праці на підприємстві є вишукування та реалізація можливих резервів її росту. Цей процес охоплює наступні етапи:

1. Побудова системи показників, що найбільшою мірою характеризують продуктивність праці працівників даного підприємства.

2. Пошук та оцінка можливих резервів підвищення продуктивності праці.

3. Оцінка ефективності запланованих заходів та їх реалізація.

Пошук та оцінка резервів має здійснюватись з урахуванням таких умов досягнення підвищення продуктивності праці:

- результати діяльності зростають, а затрати праці зменшуються

$$\left(\frac{P \uparrow}{3T \downarrow} \right);$$

- результати діяльності зростають, а затрати праці не змінюються $\left(\frac{P \uparrow}{3T} \right);$

- результати діяльності зростають, затрати праці також зростають, але меншими темпами $(P \uparrow > 3T \uparrow);$

- результати діяльності незмінні, а затрати праці зменшуються $\left(\frac{P}{3T \downarrow} \right);$

- результати діяльності зменшуються і затрати праці зменшуються, але більшими темпами $(P \downarrow < 3T \downarrow).$

Розрахунок приросту продуктивності праці проводиться за формулою

$$\Delta B = \frac{E_{ч.заг.}}{Ч_{пл}} \cdot 100, \%$$

Якщо за розробленими заходами відома зміна трудомісткості, то можлива зміна продуктивності праці

$$\Delta B = \frac{\Delta 3T}{100 - \Delta 3T} \cdot 100, \%.$$

Важливим елементом економічного обґрунтування є розрахунок можливого приросту продукції за рахунок підвищення продуктивності

праці.

Для визначення ефективності прийнятих рішень необхідно порівняти темпи росту виробництва і темпи росту заробітної плати.

Зниження собівартості продукції внаслідок росту продуктивності праці, що перевищує ріст заробітної плати, знаходимо за формулою

$$\Delta C = \left(1 - \frac{100 + \Delta \text{ЗП}}{100 + \Delta B} \right) \cdot \partial_{\text{ЗП}}, \%,$$

де $\partial_{\text{ЗП}}$ – доля заробітної плати в собівартості продукції.

Задачі для розв'язування

Задача 1

Для торговельного підприємства обґрунтуйте загальний норматив товарних запасів по кондитерських виробам, виходячи з наступних даних:

1. План продажу кондитерських виробів на IV квартал – 36000 грн.
2. Кількість асортиментних різновидів товару у торговому залі – 30.
3. Кількість різновидів товару, що надходить в середньому в одній партії товарів – 15.
4. Середня вартість товару одного різновиду – 10,5 грн.
5. Частота завозу кондитерських виробів – 5 днів.
6. Час на прийомку та підготовку товарів до реалізації – 0,4 дня.
7. Страховий запас – 60% від торгового запасу.

Задача 2

Для отримання суміші з даними характеристиками підприємство може обрати будь-який з наведених варіантів співвідношення ресурсу А і ресурсу В.

Комбінація ресурсу А і ресурсу В, що забезпечують необхідні характеристики суміші

№	Ресурс А, грам	Ресурс В, грам
1	328	124
2	302	169
3	279	214
4	258	259

5	239	304
6	221	349
7	205	394
8	189	439
9	176	484
10	164	529
11	153	574
12	153	619

Побудуйте криву однакової кількості продукції. Визначте граничну норму заміни та обґрунтуйте вибір кращого варіанту, якщо ринкова ціна на ресурс А – 14 грн/кг, на ресурс В – 7 грн/кг.

Задача 3

Як працівник відділу маркетингу зовнішньоторговельної фірми проаналізуйте наведену інформацію та обґрунтуйте найбільш рентабельний варіант реалізації товарів на внутрішньому чи зовнішньому ринках.

Показник	Варіанти експорту		
	FCA	CFR	DAP
Витрати фірми при експорті, грн.			
а) на транспортування, фрахт	60	140	530
б) сплата мита, митних зборів, страхування	15	60	150

Відпускна ціна продукції фірми - 1900 грн. (з 10% рентабельністю). Ціни на аналогічну продукцію на внутрішньому ринку - 1820 грн.

Задача 4

Обґрунтувати величину річного економічного ефекту від впровадження нового верстата, який порівняно з попереднім потребує більше витрат на виготовлення, але є продуктивнішим і має більший термін служби. Вихідні дані наведені в таблиці.

Показник	Старий варіант	Новий варіант
Річний обсяг виробництва, шт.	2000	2000
Річні експлуатаційні витрати, грн.	8500	11200
Капіталовкладення, тис. грн.	41	58
Продуктивність верстата, тис. шт.	50	70
Термін служби, років	5	7
Нормативний коефіцієнт ефективності	0,15	0,15

Задача 5

Компанія «Сандора» об'єднує 20 підприємств, що виробляють і реалізують на вітчизняному ринку соки. Асортимент товарної групи «Дар» включає 24 позиції. Вантаж зберігається на восьмирядному стелажному устаткуванні на піддонах у пакетованому вигляді, відпускається цілими піддонами і всі операції з ним повністю механізовані. Всього за період було відпущено в торгівлю 945 піддонів соків і нектарів «Дар». У таблиці наведено докладну інформацію про реалізований асортимент торгової марки «Дар».

Провести АВС-аналіз сокової продукції торгової марки «Дар», яка реалізована компанією у квітні поточного року та обґрунтувати рекомендації щодо асортиментної структури товарообороту підприємства.

Таблиця – Реалізація продукції за товарною групою «Дар»
у квітні 20__ р.

Асортимент	Кільк. піддонів	Асортимент	Кільк. піддонів	Асортимент	Кільк. піддонів
Гарбуз	10	Лісові ягоди	80	Персик	75
Агрус	0	Айва	6	Горобина	6
Груша	15	Морква	15	Банан	10
Тропічні фрукти	145	Апельсин	210	Полуниця	6
Яблуко	160	Черешня	10	Вишня	15
Абрикос	25	Мандарин	6	Виноград	85
Слива	15	Грейпфрут	6	Диня	10
Томат	20	Гранат	15	Інші	0

Задача 6

Обґрунтувати додаткові капітальні витрати на придбання нового обладнання. Оптова ціна обладнання – 45 тис. грн. Витрати на транспортування – 6% від вартості обладнання. Монтаж обладнання – 18% від його вартості. Початкова вартість обладнання, яке демонтується 32 тис. грн. Витрати на демонтаж складають 7,5% від початкової вартості. Ліквідна вартість обладнання – 7,5 тис. грн.

Задача 7

Обґрунтувати оптимальну чисельність ремонтної бригади підприємства.

Вихідні дані: Трудоемість ремонту згідно з кошторисом – 20 тис. люд/год. Тривалість ремонтного періоду 150 днів. Додаткова відпустка робітника 6 днів, планові неявки на роботу – 2 дні. Виконання норм виробітку – 110%.

Задача 8

Обґрунтувати рівень продуктивності праці і його підвищення за рахунок проведення організаційно-технічних заходів на підприємстві згідно з планом реформування.

Вихідні дані:

1. Річний обсяг виробництва продукції за звітними даними підприємства – 20650 т.
2. Вартість продукції – 27300 тис. грн.
3. Чисельність персоналу – 380 осіб.
4. Після проведення організаційних заходів обсяг продукції у натуральному вимірі збільшиться на 6,5%, середня оптова ціна виросте на 8,1%.
5. Скорочення чисельності персоналу складе - 12 осіб.

Задача 9

Обґрунтувати скорочення чисельності робітників підприємства за рахунок зменшення втрат робочого часу та підвищення продуктивності праці.

За звітом одним робітником відпрацьовано у середньому 1800 год. Чисельність робітників за звітом – 1100 осіб.

Втрати робочого часу у відсотках від відпрацьованого часу

Втрати робочого часу	Звіт	Проект
Прогоули	0,42	-
Добові простої	0,05	0,01
Внутрішньозмінні простої	0,60	0,40
Невиходи з дозволу адміністрації	0,72	0,40
Разом	1,79	0,81

Задача 10

Обґрунтувати економію, яку може отримати фірма за рахунок зниження собівартості продукції, якщо за проектом вона планує виробити продукції А 7200 одиниць, продукції В – 680 одиниць. Витрати на одиницю для продукції А за звітними даними минулого року складають 85,6 грн., за проектом – 81 грн., для продукції В – 910 грн. і 870 грн. відповідно.

Вказати, за рахунок яких заходів можливе досягнення такої економії.

Задача 11

На підприємстві реалізований проект структурної перебудови управлінських підрозділів. Чисельність управлінського персоналу скоротилася на 35%. Середня зарплата одного керівного працівника 1850 грн. Чисельність керівного персоналу 85 осіб. Додаткові витрати склали 1200 тис. грн.

За рахунок підвищення оперативності дій керівників собівартість продукції скоротилася на 10%. Собівартість одиниці продукції базового рівня складала 1200 грн. т. Обсяг виробництва базового рівня 12500 т. Після удосконалення системи управління виробництво продукції збільшилося на 12%. Ціна одиниці продукції 1440 грн. Працівникам, які були скорочені, виплачується компенсація у розмірі 12 місячних посадових окладів.

Обґрунтувати доцільність удосконалення структури управління підприємством.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Аналіз господарських рішень та оцінювання їхнього впливу на ефективність діяльності підприємства

Мета: оволодіння методикою маржинального аналізу при оцінці

впливу прийняття господарських рішень на ефективність діяльності підприємства.

Питання для контролю знань

1. Розкрийте сутнісну характеристику економічного аналізу.
2. Які завдання економічного аналізу?
3. Наведіть алгоритм аналізу господарських рішень.
4. Які правила забезпечення порівняння альтернативних варіантів?
5. В чому сутність методу економічного аналізу?
6. Назвіть методи аналізу господарських рішень.
7. Який інструментарій методів аналізу господарських рішень?
8. В чому полягає роль господарських рішень у підвищенні ефективності діяльності підприємства?
9. Наведіть методiku оцінювання впливу прийнятих операційних рішень на ефективність функціонування підприємства.
10. Наведіть методiku оцінювання впливу прийнятих інвестиційних рішень на ефективність функціонування підприємства.
11. Наведіть методiku оцінювання впливу прийнятих фінансових рішень на ефективність функціонування підприємства.

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13, 21, 26, 28, 29, 30, 32

Методичні поради для розв'язування задач

Важливим господарським рішенням є правильне обґрунтування виробничої потужності підприємства і встановлення, при яких обсягах випуску виробництво буде рентабельним, а при яких воно не буде давати прибутку.

З цією метою використовують методiku маржинального аналізу і розраховують:

а) безбитковий обсяг продажів, при якому забезпечується повне відшкодування постійних витрат підприємства;

б) обсяг продажів, що гарантує підприємству необхідну суму прибутку;

в) зону безпеки підприємства (запас фінансової стійкості).

Для визначення цих показників можна використовувати

графічний і аналітичний способи.

Точка беззбитковості у натуральних ($T^{\bar{o}}_{н.од}$) і грошових одиницях ($T^{рр}_{н.од}$) визначається за формулами

$$T^{\bar{o}}_{н.од} = PB / (C_1 - 3B_1) = PB / MD_1$$

$$T^{рр}_{н.од} = C_1 \cdot T^{\bar{o}}_{н.од} ,$$

де PB – постійні витрати, грн.; C_1 – ціна одиниці товару, грн.; $3B_1$ – змінні витрати на одиницю, грн.; MD_1 – маржинальний дохід на одиницю, грн.

Розрахунок обсягу реалізації в натуральних і грошових одиницях, необхідного для отримання заданого прибутку, розраховується за формулами

$$O^{рн}_{н.од} = (PB + On\Pi) / (C_1 - 3B_1) ,$$

де $On\Pi$ – операційний прибуток підприємства;

$$O^{рн}_{гр.од} = C_1 \cdot O^{рн}_{н.од} .$$

Розрахунок прибутку при заданій виручці від реалізації розраховується за формулою

$$\Pi = Bpn \cdot K_{мд} - PB .$$

Визначення обсягу реалізації для отримання чистого прибутку описується рівнянням

$$Bpn = 3B + PB + ЧП / (1-t) ,$$

де t – ставка податку на прибуток.

Точка беззбитковості у грошових одиницях (багатопродуктовий випадок) розраховується за формулою

$$T^{рр}_{н.од} = PB_p / \Sigma(O^{\%}/100) \cdot K^{од}_{мд} ,$$

де PB_p – постійні витрати річні, грн.; $K^{од}_{мд}$ – коефіцієнт маржинального доходу на одиницю; $O^{\%}$ - частка в загальному обсязі реалізації, %.

Коефіцієнт маржинального доходу на одиницю продукції можна визначити за формулою

$$K^{od}_{\text{мo}} = (Ц_{od} - 3B_{od}) / Ц_{od} ,$$

де $Ц_{od}$ – ціна за одиницю продукції; $3B_{od}$ – змінні витрати на одиницю продукції.

Розрахунок загального щоденного обсягу реалізації у грошових одиницях здійснюється за формулою

$$O^m_{\text{щод}} = T^{\text{р.од.}}_{\text{гр.од.}} / Ч_{\text{рd}} ,$$

де $Ч_{\text{рd}}$ – число робочих днів у році (260 днів).

Щоденний обсяг реалізації за видами продукції розподіляється згідно з часткою відповідного виду продукції в загальному обсязі.

Задачі для розв'язування

Задача 1

Підприємство виготовляє певний вид продукції. Відомо, що ціна реалізації одиниці продукції становить 150 грн.; змінні витрати на одиницю – 80 грн.; постійні витрати – 25000 грн.

Обґрунтувати:

1. Точку беззбитковості у грошовому та натуральному показниках. Побудувати графік беззбитковості.
2. Обсяг реалізації, необхідний для отримання операційного прибутку в розмірі 9000 грн.
3. Прибуток підприємства при обсязі реалізації 120000грн.
4. Обсяг реалізації, необхідний для отримання чистого прибутку в сумі 14500 грн.

Задача 2

Підприємство виготовляє продукти А і Б. Необхідно визначити точку беззбитковості за умови виробництва продуктів двох видів.

Дані для розрахунку точки беззбитковості випуску продукції двох видів представлені в таблиці.

№	Назва статті	Продукт А	Продукт Б
1	Ціна, грн.	40000	30000
2	Змінні витрати на одиницю продукції, грн.	18000	15000
3	Дохід (маржинальний дохід), грн.	22000	15000
4	Частка в обсязі продажу, %	70	30
5	Постійні витрати, грн.	100000000	

Задача 3

Підприємство виробляє три види продуктів – А, Б, В. Відомі річні показники щодо обсягу продажу кожного продукту, змінних витрат по кожному продукту, а також постійних витрат.

Обґрунтувати беззбитковий обсяг по кожному виду продукції.

№	Назва статті	А	Б	В	Всього
1.	Обсяг продажу, тис.грн.	30000	60000	20000	110000
2.	Частка в обсязі продажу, %	25,5	45,0	29,5	100
3.	Змінні витрати, тис.грн.	12000	30000	5000	47000
4.	Дохід (маржинальний дохід), тис.грн.	16500	27000	13700	57200
5.	Рівень доходу від обсягу продажу, %	55	45	68,5	52,0
6.	Постійні витрати, тис.грн.				24000

Задача 4

Підприємство планує виробництво продукції. При цьому: змінні витрати становлять 25 грн; постійні витрати – 20000 грн.; інвестиційний капітал – 40000 грн.

Прогноз реалізації: песимістичний – 2000 од.; найбільш ймовірний – 5000 од.; оптимістичний – 10000 од.

Обґрунтувати:

1. Граничну ціну. 2. Ціну беззбитковості. 3. Цільову ціну, яка забезпечить рентабельність інвестицій на рівні 15 %. 4. Прибуток до оподаткування.

Задача 5

За даними таблиці проаналізувати вплив зміни у товарно-груповій структурі товарообороту на обсяг комерційного доходу торговельного підприємства.

Товарні групи	Обсяг товарообороту із закупівлі, тис. грн		Середній рівень торговельної надбавки, %
	I кв.	Пкв.	
Непродовольчі товари	7200	6580	22,2
Продовольчі товари	620	1570	21,6
Усього	7820	8150	

Задача 6

За даними таблиці проаналізувати вплив на комерційний дохід зміни ціни закупівлі, ціни реалізації та кількості реалізованих товарів.

Показники	I квартал	II квартал
Ціна реалізації, грн.	90,3	101,2
Ціна закупівлі, грн.	70,3	75,7
Кількість реалізованих товарів, одиниць	121	111

Задача 7

Проаналізувати вплив зміни швидкості обороту товарних запасів торговельного підприємства на фінансові витрати, пов'язані з формуванням товарних запасів.

Вихідна інформація для аналізу наведена в таблиці.

Показники	1-й рік	2-й рік
Товарооборот за цінами закупівлі, тис. грн	36430	41670
Товарні запаси за цінами закупівлі, тис. грн	5500	5900
Відсоткова ставка за користування кредитом на закупівлю товарів, %	16,2	18,2

Задача 8

Визначити та проаналізувати вплив зміни показників товарного балансу на обсяг роздрібного товарообороту. Вихідна інформація наведена в таблиці, тис.грн.

Показники	I квартал	II квартал
1. Товарні запаси на початок періоду	2001,1	
2. Надходження товарів	40001,5	41001,3
3. Інше вибуття	42,0	71,6
4. Товарні запаси на кінець періоду	2101,2	2041,3

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна рекомендована література

1. Рогач С. М., Герасимчук Н. А., Мірзоева Т. В., Томашевська О. А. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : підручник (перевидання). Київ : ЦП «Компринт», 2020. 597 с.
2. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. / Балджи М. Д., Карпов В. А., Ковальов А. І., Костусев О. О., Котова І. М., Сментина Н. В. Одеса : ОНЕУ, 2013. 670 с.
3. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / Донець Л. І. та ін. Київ, 2017. 472 с. URL: http://cul.com.ua/preview/obgrunt_gosp_reihen_Donez.pdf.
4. Полінкевич О. М., Волинець І. Г. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. Луцьк : ВежаДрук, 2018. 336 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15846/1/Polinkevych_Volynets_OGRO_R2018.pdf

Допоміжна рекомендована література

5. Акіліна О. В., Пасічник В. Г. Економічне обґрунтування господарських рішень : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2005. 144 с.
6. Андрійчук В. , Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 1998. 316 с.
7. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2015. 292 с.
8. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень: підручник. Київ : Кондор, 2011. 188 с.
9. Гіряк О. М., Лазановський П. П. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Львів : Українська академія друкарства, 2019. 268 с.
10. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / пер. з англ. Київ : Всеуито, Наукова думка, 2001. 242 с.
11. Ігнашкіна Т. Б., Гончарук О. В., Кербікова А. С. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Ч.І : навч. посіб. Дніпро : НМетАУ, 2021. 106 с.
12. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навч. посіб. / 2-ге вид., доп. перероб. Київ : ЦНЛ, 2004. 220 с.
13. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2006. 188 с.
14. Ковшун Н. Е., Костриченко В. М., Солодкий В. О., Дідик О. Р. Практичні аспекти обґрунтування рішень щодо використання антикризових інструментів на підприємстві. *Вісник Національного університету водного*

господарства та природокористування. *Збірник наукових праць: Економічні науки*. Випуск 4(100). Рівне, 2022. (4(100)). С. 24–34.

15. Ковшун Н. Е., Костриченко В. М. Обґрунтування доцільності впровадження антикризових проєктів. *Фінансово-економічна політика в контексті інноваційного розвитку України* : колективна монографія / за заг. ред. Мельника Л. В. Частина 3. Київ : Кондор, 2022. 321 с.

16. Кондрашихін А. Б., Пепа Т. В. Теорія та практика підприємницького ризику : навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019. 224 с.

17. Костриченко В. М., Ковальчук В. О. Обґрунтування кількісного та якісного оцінювання антикризової стійкості підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць: Економічні науки*. Випуск 1(85). Рівне, 2019. 230 с. С.88–104.

18. Костриченко В. М. Ціноутворення : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Рівне : НУВГП, 2008. 116 с.

19. Кушнір Н. Б., Костриченко В. М., Шандалюк І. О. Економічне обґрунтування асортиментного портфеля в дослідженні товарообороту торговельного підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць: Серія «Економічні науки»*. Випуск 4(96). Рівне, 2021. С.122–142.

20. Латкіна С. А., Мешкова-Кравченко Н. В. Підприємницькі ризики в інноваційній діяльності підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнеснавігатор»*. Випуск 3-2 (46). 2018. С. 26–29.

URL: http://www.businessnavigator.ks.ua/journals/2018/46_2_2018/06.pdf

21. Логвінова О. П., Семененко І. М. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Харків : Лідер, 2015. 368 с.

22. Лук'янова В. В., Головач Т. В. Економічний ризик : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2017. 464 с.

23. Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Генералов О. В. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності : підручник. Київ, 2018. 312 с.

24. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком : навч. посіб. для студентів вузів. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 224 с.

25. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2003. 188 с.

26. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / Т. С. Клебанова, О. В. Мілов, С. В. Мілевський та ін. Харків : Вид. ХНЕУ, 2018. 262 с.

27. Останкова Л. Н., Шевченко Н. Ю. Аналіз моделювання та управління економічними ризиками : навч. посіб. для студентів ВНЗ. 2017. 256 с.

28. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб. 4-ге вид., переробл. і доп. / Ю. Є. Петруня, Б. В. Літовченко, Т. О. Пасічник та ін. ; за ред. Ю. Є. Петруні. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 276 с.
29. Світлична Т. І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2012. 112 с.
30. Семенова К. Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. Одеса : ОНЕУ. 2013. 194 с.
31. Стещенко О. Д. Ризикологія : навч. посібник. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 180 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2224/1/%D0%9D%D0%9F.pdf>
32. Сулим М., Пенцак О. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : підручник для ВНЗ. 2017. 330 с.

Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про підприємництво». Документ 698-XII, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.02.2022, підстава - 1953-IX.
2. Господарський кодекс України Документ 436-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 08.10.2023, підстава - 2614-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД) ДК 009:2005, ДК 009:2010. URL: <http://search.ligazakon.ua>
4. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004. URL: <http://search.ligazakon.ua>
5. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>.
6. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/2243>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (Редакція станом на 03.02.2013). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-VI>
8. Про інвестиційну діяльність (із змінами): Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII (Редакція станом на 06.12.2012). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 31.01.2012. URL: http://search.ligazakon.ua/_1_doc2nsf/link1/JF73M001.html
10. Інформаційні ресурси у електронному репозиторії Національного університету водного господарства та природокористування. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/>
11. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, вул. Олександра Борисенка, 6). URL: <http://www.lib.rv.ua/>

Додаток А

Таблиця – Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства

№	Показники	Од. вим.	Джерело інформ- ації	Методика розрахун- ку	Роки			Відхилення			
					20_	20_	20_	абс., + / -		відн., %	
					__	__	__	20__/20__	20__/20__	20__/20__	20__/20__
1	Виручка від реалізації продукції	тис.грн.									
2	Середньоспискова чисельність працівників	осіб									
2.1	в тому числі робітників	осіб									
3	Середньорічний виробіток працівника	тис.грн./особу									
4	Середньорічний виробіток робітника	тис.грн./особу									
5	Фонд оплати праці	тис.грн.									
6	Середньомісячна заробітна плата працівника	грн.									
7	Середньорічна вартість основних засобів	тис.грн.									
7.1	в тому числі активна частина	тис.грн.									
8	Фондозабезпеченість	грн./грн.									
9	Фондовіддача	грн./грн.									

		.									
10	Механозабезпеченість	грн./грн.									
		.									
11	Фондоозброєність праці	тис.грн. /особу									
12	Механоозброєність праці	тис.грн. /особу									
13	Середньорічний залишок оборотних коштів	тис.грн.									
14	Коефіцієнт обіговості оборотних коштів	оборо- тів									
15	Середньорічна вартість активів	тис.грн.									
16	Коефіцієнт обіговості активів	оборо- тів									
17	Собівартість реалізованої продукції	тис.грн. .									
18	Витрати виробництва	тис.грн.									
19	Питомі витрати	грн./грн. .									
20	Прибуток від реалізації	тис.грн.									
21	Прибуток від звичайної діяльності	тис.грн.									
22	Рентабельність виробництва	%									
23	Рентабельність виробничих	%									

	фондів										
24	Рентабельність продукції	%									
25	Рентабельність витрат	%									